

МЕСТНИТЕ ОБИЧАИ И ТРАДИЦИИ КАТО ВЕЧЕН ИЗВОР НА ОБЩОЧОВЕШКИ ЦЕННОСТИ – ПРАЗНИКЪТ НА ПРОШКАТА ПРИ ТРИ ЕТНОСА

*Петранка Алексиева Василева
учител в ОУ „Св. Климент Охридски”, с. Дуранкулак*

Урокът е за дейности по интереси с учениците от ОУ „Св. Климент Охридски” с. Дуранкулак, община Шабла за прилагане на знания, умения и компетентности за местните обичаи и традиции – като вечен извор на общочовешки ценности на тема: „Традиционен празничен и обреден календар на българи, турци и роми – празникът на прошката”. Като основа използвах изучен материал в часовете по история и цивилизация и по литература, както и от изследователска дейност на учениците. Представители на трите етноса драматизираха пред публика (ученици, учители, родители) християнския празник Сирни Заговезни, мюсюлманския – Рамазан Байрам и ромския – Банго Васил (Василица). И трите са с общ елемент – празникът на прошката.

Практическият опит показва, че интеграцията и интеркултурните взаимодействия могат да се реализират в етнически смесена образователна среда – такава, каквато е средата в нашето училище - ОУ „Св. Климент Охридски” в с. Дуранкулак, община Шабла.

Училището, в което работя и където реализирах своята идея е средишно и защитено, с целодневна организация на учебния ден, с богата история и получени много награди от ученици и учители. През 2016 г. то чества своя 150 годишен юбилей с редица изяви, реализирани от учителския екип и от настоящите негови ученици, независимо от тяхната етническа принадлежност.

Сградата е на два етажа, на кабинетна система и с модерна компютърна зала. Всеки кабинет и класна стая са оборудвани с компютър, в сградата има безжична интернет връзка, интерактивни дъски, може да се ползва проектор. В училището има голям физкултурен салон и пригодена стая за различни спортни занимания, ученически стол, където беше реализирана педагогическата практика. В обширния училищен двор има спортна и фитнес площадка.

Учениците са малко на брой, но с разнороден етнически състав - българи, турци и роми.

Отчитайки миналото, трябва да се спре делението на българските граждани по етнически признак и да се възстанови единството на националните интереси на всички, живеещи в България. Защото историята, като наука за миналото, ни показва как

Българската държава е обединена от обща цел и разликата в религиите на нейните граждани не нарушава тяхното единство и взаимодействие.

За оцеляването на Българската нация през вековете е спомогнало и съхраняването на традициите, обичаите и празниците. Възпитателният потенциал на традиционните празници е огромен. Те са и основни източници за нравствени уроци. Да се възпитават учениците на уважение, почитание и толерантност е работа на родителите у дома, а в училище е мисия на учителя – особено по история и цивилизация и по литература - предметите, които аз преподавам. Едва ли чувството за мисия се декларира!

Според мен, мисията на учителя е да подпомага свободната изява и личностното израстване на учениците си, ръководейки се и от Стратегията за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства. А практическата реализация на интеграцията е една от политиките, която се реализира в рамките на Европейския съюз в направления: осигуряване на равен достъп до образование; успешна социализация; съхраняване на културна идентичност; взаимно уважение и разбирателство.

Ръководейки се от всичко това, избрах вида на урока – извънурочна дейност (дейности по интереси) с оглед на възможностите, които предоставя за самостоятелна и творческа изява, социализация, културна идентичност, взаимно уважение и разбирателство. Урокът е към културно-образователна област - Обществени науки и гражданско образование, предмет История и цивилизация.

Той е на тема: „Традиционен празничен и обреден календар на българи, турци и роми – празникът на прошката” и се осъществи по време на християнския празник „Заговезни” през месец февруари 2015 г. Урокът беше предхождан от едногодишна изследователска дейност, извършвана от учениците под мое ръководство за различните традиционни празници на трите етноса.

Педагогическата практика беше реализирана от мен- старши учител, преподаващ история и цивилизация - Петранка Алексиева, по идея на директора на училището - Маргарита Тодорова, в резултат от участието ни в „Обучение на педагогически специалисти за формиране на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда“ по проект „Квалификация на педагогическите специалисти“, като потърсихме практическото приложение на участието си в тази квалификационна дейност. Тъй като предложението възникна в края на първия учебен срок и не беше възможно сформирание на група за СИП, практиката се реализира в дейностите по интереси. В осъществяването ѝ се включиха старши възпитателите (сега учители на

групи за целодневна организация на учебния ден) Елена Димова - на група в начален етап и Виолета Овчарова - на група в прогимназиален етап, които изработиха част от декорите, работиха с учениците за заучаване на думи и действия, а Овчарова подпомагаше и тяхната изследователската дейност.

Практическото занятие е осъществено от учениците в училище от начален и прогимназиален етап – момичета и момчета, християни, мюсюлмани и роми, които са подбрани съобразно ролите на деца и възрастни, които трябваше да изпълнят. Изследователската дейност се извърши с ученици от пети до осми клас, изявили желание за това.

Педагогическите цели на обучението са основни, общи и частни. Основните цели се определят от учебната програма, общата цел е дидактическата задача на конкретния урок, а всеки урок може да има и частна дидактическа цел, подчинена на общата.

Представеният по-долу урок е за прилагане на знания, умения и компетенции въз основа на изучен материал в часовете по история и цивилизация и по литература и е с частна дидактическа цел, подчинена на общата цел – знанията да се усвоят трайно и да формират съответни конкретни умения.

1. Усвояване на знания за традиционните битови празници и обичаи на различните етнически общности в България.

2. Разширяване знанията на учениците за ролята на езика, религията и традициите за съхраняването и развитието на българския народ.

3. Формиране на представата за етническо многообразие на населението в България.

4. Актуализиране на знанията за културното многообразие във връзка с традиционните празници и обичаи на различните етнически общности.

5. Взаимно познаване на културната традиция, идентичност на общностите и създаване на предпоставки за межкултурно общуване.

Възпитателните цели, към които се стремях:

1. Да се формира чувство на национална принадлежност в социалния контекст на етническо разнообразие и да се изгражда толерантно отношение между всички български граждани.

2. Подпомагане и развиване на културната идентичност на общностите в България, търпимост и зачитане на различната празнична обредност.

3. Развиване и обогатяване на уменията за работа в екип.

4. Стимулиране на интеркултурен диалог между учениците в мултиетническа класна стая.

5. Осмисляне на богатството и мъдростта, които се крият във всеки празник.

Методите на обучение, които използвах са интерактивни методи – беседа, дискусия, ролева игра, мисловни мрежи и др. за приобщаване на ученици с турски и ромски произход за участие в реализирането на урока, а от там и към учебния процес.

Година преди да реализирам практическата дейност проведох уроци по литература на тема: „Запознаване с различни традиции и празници” и по история и цивилизация на тема: „Религия и култура на различните етноси” с учениците от прогимназиалния етап.

След това на учениците поставих практическа задача, в рамките на втория учебен срок на учебната 2013-2014 година, да издирят и проучат материали или проведат разговори с близки, роднини или познати за празниците от културните календари на българи, турци и роми.

Въвеждащите понятия, с които запознах учениците преди практическата дейност в часовете по история и цивилизация са:

1. **Календар** – разглежда се като циклично повтарящи се явления, които са свързани с годишните промени в природата. Връзката на календара с различни култури, религии и религиозни направления.

2. **Празник** – неработен ден, в който колективно се отдава чест на религиозно, историческо събитие, личност или важен момент в живота на рода или семейството.

3. **Обичай** – знаково натоварен комплекс от ежегодно повтаряеми обредни действия по случай важно религиозно, родово или светско събитие.

4. **Обред** – самостоятелно съществуваща съставна част на обичая и празника.

Периодично правех проверка на хода на изследователската работа.

В началото на учебната 2014-2015 година, отделните екипи от ученици докладваха за същността на различните традиции, които бяха успели да изследват и проучат.

Очакваните резултати от практическата дейност бяха: Придобиване на нови знания за културното многообразие от традиционни празници и обичаи на различните етнически, верски и културни общности в България; приобщаване на учениците към училищния живот, а от там и повишаване мотивацията им за учене.

В процеса на работа потърсихме обичаи на трите етноса с общи елементи.

Стигнахме до решението да се драматизират празниците на тема „Прошка” – християнският Сирни Заговезни, мюсюлманският Рамазан Байрам, ромският Василица или Банго Васил.

Обсъдихме с учениците необходимите материали за практическата дейност: декори за сцената, костюми и различни характерни ястия за празника „Прошка”. Момичетата от 6 до 8 клас предложиха да включат майките си за приготвяне на традиционните ястия на трите етноса за съответните празници и осигуряване на специфичните костюми. Така при реализиране на идеята се включиха и родителите. Майките и бабите приготвиха баклава за мюсюлманската маса, ушиха миндерите за сядане, торбичките за лакомствата на децата. Извадиха от старите скринове шалварите – традиционните облекла за празника им, кърпи и шалове. За ромския празник приготвиха питката, характерна за празника, донесоха синията и саханите. За християнския донесоха битови покривки, национални носии и керамични съдове, газени лампи, баницата и празничната пита. Директорът, с помощта на бащите, осигури софрите за мюсюлманския и за ромския празник.

Преди да преминем към същинската практическа извънкласна дейност проведох урок-беседа по темата.

Ход на урока:

1. Организация на класа за работа – припомнихме това, което е изучено за празниците в часовете по история и цивилизация и по литература, като акцентувахме върху празника за прошката.

2. Актуализация на старите знания – поставените въпроси са за обичаите и обредите и какви могат да бъдат празниците според календара.

3. Въведение в литературното мислене относно празника – поставих въпроси за празника на прошката – как, кога, с кого се празнува и дали има такъв или подобен при други етноси, и кои са те.

4. Преход и поставяне на новата тема – обобщение:

„Традиционен празничен и обреден календар на българи, турци и роми – празникът на прошката“

След като вече е припомнено изученото по история и литература за празниците и учениците са достатъчно подготвени, един ученик разказа за християнския празник, друг за мюсюлманския и трети за ромския – за празниците, в които се иска прошка от възрастните. Поставих въпрос за общите особености на празника на прошката, които учениците бързо откриха и при трите етноса.

След урока–обобщение пристъпих към етапите от реализацията на практическата дейност, за да се види как е усвоено учебното съдържание.

I етап: Репетиция на маса за усвояване на текста за съответната роля, като се обръща внимание на пунктуационните и интонационни особености – 3 учебни часа (по един час за всеки от етносите).

II етап: Репетиция на сцена, за да се упражнят и усвоят жестове, действия и движения – 3 учебни часа (по един час за всеки от етносите).

III етап: Генерална репетиция с костюми и декори – 1 учебен час за поставяне на декори и обличане на костюми и 2 учебни часа на сцена.

IV етап: Представяне на сцена пред публика – 2 учебни часа.

На обща сцена бяхме подредили заедно с други колеги и с осмокласниците кътове с традиционната празнична уредба на стая за всеки от трите етноса.

Уводни думи на учителя –ръководител на практическата дейност преди изявата пред публиката:

„Скъпи ученици, уважаеми колеги, драги гости!“

Празниците са били винаги част от живота на хората още от дълбока древност. Със своите обичаи и обреди те се отличават едни от други.

Традициите и обичаите са отстояли на времето дори когато сме били под чужда власт. Те са ни давали сили, за да се съхраним като народ и нация през тези далечни и трудни времена. Затова е добре да се отнасяме с уважение и почит към тях и за това, че празниците бележат целия живот на хората, и ги зареждат с положителна енергия.

Един такъв празник е празникът на прошката. Той се празнува и от други етноси в нашата страна, макар и в различен период от време.

Днес всички вие ще имате удоволствието да се потопите в атмосферата на традиционния празник на прошката при българи, турци и роми – един традиционен празник при три етноса!

Преди да започнем, искам да изкажа своята благодарност към труда на всички участници, които спомогнаха за осъществяването на този урок за добротата и красотата в отношенията на хората. Работата в екип с учители, ученици и родители спомогна за по-доброто осъществяване на днешното занятие.

Нека бъдем по-добри и да си прощаваме!“

След това на фона на подходяща музика на сцената излязоха домакините на всеки празник и се отправиха към „стаята“ на съответния етнос, като останаха там до приключване на занятието. Към тях се присъединяваха в хода на урока и техните гости, които също оставаха при тях. Така в края на занятието сцената представляваше пъстра

картина от празнично облечени с традиционни носии представители на трите етноса – едно красиво единство с празнично и весело настроение.

Започна последователното представяне на празника „Прошка“ при християни, мюсюлмани и роми. В началото по един ученик, облечен в типичната носия на съответния етнос, запознаваше присъстващите със същността на представяния празник.

I. Сценарият за художествената драматизация на християнския празник – Сирни заговезни е следният:

На единия край на сцената има декор на голям обреден огън и няколко деца радостно го прескачат. На централно място на сцената е поставена маса и около нея – столове, на които са насядали хора (по-височки ученици са облечени в костюми – народни носии и са в ролята на родители и кумове).

Младите влизат (двама ученика – момиче и момче) в този декор на сцената, представляващ стая, с характерна християнска обстановка: с шарена черга, битова покривка на масата, газена лампа, съдове от керамика. На трапезата стопанката на къщата нарежда ястия от сирене, варени яйца, баница, празнична пита, лозови сърми, бяла халва, червени ябълки, хляб, плодове и бъклица с вино. Младите се приближават и си вземат прошка от родители и кумове като им целуват ръка с думите: „Прости ми!“, а отговорът е: „Простено да ти е!“

Всички сядат на семейна вечеря – и младите, и децата. Най-вълнуващият момент, особено за децата, е когато започва хамкането на бялата халва. Чува се тропот по външната врата. Идват кукерите – още един интересен и вълнуващ момент настъпва с тяхното влизане в дома. С мимики и жестове показват кои са – децата и другите в дома се опитват да ги познаят, шегувайки се. Домакините ги канят на трапезата, но те отказват с мимики, показвайки, че имат още дълго да ходят по къщите на хората, затова им дават за из път от масата плодове, хляб и вино.

Покланяйки се в знак на благодарност, кукерите си тръгват от дома, а семейството продължава с празничната си вечеря, под звуците на приятна българска народна песен.

II. Сценарият на художествената драматизация на мюсюлманския празник – Рамазан Байрам е следният:

На сцената има декор на турска стая с характерна мюсюлманска обстановка. На централно място е поставена голяма софра и около нея на земята и по миндерчетата са насядали членовете на семейството – бащата, който пуши наргиле, седи със синовете, а майката с дъщерята подреждат ястията, приготвени специално дни преди празника върху софрата. Слагат баклава, сърми, баница, червени ябълки, орехи, мед, бонбони.

Всички са в очакване на гостите, които пристигат облечени празнично в характерни турски шалвари, кърпи на главите или шалове на раменете. По-младите се приближават до възрастните и им целуват ръка, искайки прошка и поздравявайки с думите: „Байрамън мубарек олсун”, което означава: „Благословен празник на разговяването”. След поздравленията и благословиите всички се събират около софрата и започват празничното угощение.

След известно време се чува тропот по външната порта. Пристигнали са децата, които ходят из цялото село да целуват ръцете на по-възрастните хора, а те ги даряват с лакомства. Всяко дете си има специална ушита от плат торбичка, в която си събира подаръците. След като изпратят малките гости, семейството с роднините и гостите продължават с празника под звуците на турска народна музика.

III. Сценарият за традиционен ромски празник – Василица или Банго Васил изглежда така:

На сцената има декор на ромска стая с характерна ромска обстановка. На полиците са наредени сахани. На централно място е софрата с голяма синия, на която са подредени ястията, приготвени за празника: сварена птица, празнична пита, баница, сърми, вино, ракия, плодове. Василица се очаква с голямо нетърпение, вълнение и радост от домакините. Те са пестили много, за да могат да осигурят всичко необходимо за трапезата. Облечени са празнично с характерни за ромите пъстри, с ярки цветове дрехи. Преди вечерята за Василица най-възрастната жена прекадява трапезата с думите: „Да даде Господ много здраве, много щастие, много пари”. След прекадяването, младите целуват ръка на възрастните и молят за прошка и благословия да са здрави. След опрощаването най-старите (бабата и дядото) или стопаните вземат богато украсената питка (кулака) и я счупват на две, „за да се види на кого късметът ще е по-голям през тази година и ще храни къщата”. След това майката начупва парчета от питката за всички деца. Чак тогава сядат около трапезата, ядат, пият, играят и се веселят шумно под звуците на силна ромска музика. Първата хапка не се изяжда, а се завива в кърпа и се слага под възглавницата, за да може през нощта всеки да сънува късмета си през годината. Гостите идват в полунощ. Запалват се свещи. Пак тогава идва и Банго Васил, който е с окъсани дрехи и куц. Той е пътувал три дни и три нощи, борил се е с големи трудности по пътя, затова е ранен, брадясал и уморен. Казва добра дума за всеки, пожелава късмет, здраве и щастие.

Осъщественото занятие предизвика много голям интерес – то беше първо по рода си в нашето училище. Публиката следеше с внимание неговия ход, а младите артисти представяха традициите на своя етнос с гордост и желание.

В края на урока направих преценка за работата на учениците, като им благодарих за толерантното отношение, за тяхното активно участие и добро представяне.

Организирането на съвместни изяви за ученици от различни етноси като открити уроци или дейности по интереси, разкриващи културата и богатството на празниците на различните етноси се посреща с интерес от всички. Макар и от различни етноси те са като едно цяло и с голямо желание участват, сближават се повече, имат по-голямо самочувствие, справят се по-добре и с учебния материал. Намаляват формите на насилие и тормоз, осъществявани на база етнически признак. Като се въплъщават в различни роли под формата на игра, учениците научават повече за местните обичаи и традиции, които са като вечен извор на общочовешки ценности.

За това такива уроци са интересни и за родителите, които радостно и с особен интерес следят играта на своите деца. С желание се включват и при тяхната подготовка – особено при изготвяне на традиционните ястия и осигуряване на празничните носии. Удоволствие и радост носи изявата за включени и невключени в играта ученици.

Представената практика с успех може да се приложи в детски градини и в други училища. Няма ограничения и възможни затруднения при реализирането ѝ. Важно е желанието на учителите.

Опитът и практиката показват, че възлагането на отговорност е работещо средство за приобщаване. В драматизациите чрез ролевата игра, влизайки от роля в роля учениците се стараят да подражават на възрастните. Децата, като потенциал на всяко едно общество, са обект на радост и веселие – получават подаръци, учат се да празнуват, да почитат, да са част от празника и на другите.

И в трите празника се иска прошка от родителите и по-възрастните в къщата – това са норми на поведение, свързани с морала на обществото, което в днешно време е особено необходимо.

Изводът е, че ние живеем заедно, празнуваме различно, но това не ни разделя, а ни сближава. Обединява ни желанието за по-добър живот, здраве и щастие. В това трябва да възпитаваме и бъдещото поколение, част от което са и днешните ученици.

Автор и съставител: *Петранка Алексиева Василева*
старши учител в ОУ „Св. Климент Охридски”
с. Дуранкулак, община Шабла, област Добрич
GSM 0885 716 635, e-mail alexsieva.1954@abv.bg

Приложение:

СНИМКОВ МАТЕРИАЛ ОТ ПРАКТИЧЕСКОТО ЗАНЯТИЕ

1. Момент от християнския празник – Хамкането

2. Искане на прошка при мюсюлманите

3. Разчупването на кулака при ромите

4. Пъстрата картина от празнично облечени представители на трите етноса

